

KEPPEL CSILLA

„A szenvedő emberiség iránt való jótékonyáságnak”¹ legnemesebb pártolói.

A SZOMBATHELYI KÓRHÁZÜGY KIEMELKEDŐ TÁMOGATÓI
A 19. SZÁZADBAN

A szombathelyi Emberbaráti Egylet – Magyarország egyik leghosszabb életű egylete – 125 éven át, 1824 és 1949 között tartotta fenn magánkórházát. A szombathelyi polgárok egy a korabeli szóhasználatnál élve „közönséges”² betegház felállítására és fenntartására alakítottak társulatot, egyesületet. A Philantropischer Verein, azaz Emberbaráti Egylet 1823. december 8-án tartotta alakuló ülését, miután évek óta, „régí sóhajtás”³-ként – valószínűleg már a napóleoni háborúkat követő járványok, árvizek, vagy az 1817. évi helyi tűzvész következtében – szükségét érezték szövetkezni a „közjó előmozdítására ... szegénysorsu, beteg felebarátai[k]”⁴ megsegítésére.

Az egylet megalakulásának fő szervezői Mittermayer Ferenc (színes képtábla 1. kép) városbíró, patikus és Ritter József városi ügyész voltak. 89 szombathelyi polgár és két céh elhatározta, hogy az 5 ft-os tagsági

belépti díj megfizetésén túl mindaddig havi 1 ft-ot fog az egyleti kasszába befizetni, amíg sikerül majd végül „eggy betegházat itt privilegiált Szombathely Városában felállítani.”⁵ Az alapító tagok tisztos jómódban élő városi tisztviselők, egyházi és világi értelmiségiek, kereskedők, vendéglátókból és iparosokból tevődtek össze. Az 1823 decemberében megalakult társaság első közgyűlésén Nagy György és Ritter József – a városi tanácsban is tevékeny – ügyvédek bizták meg, hogy az egyleti szabályokat dolgozzák ki. Statútumaikat a város és a vármegye is elfogadta, amelyeket a Helytartótanácsnak küldtek meg jóváhagyásra. A kórházépítést a vármegye is támogatásra méltónak tartotta, és az intézmény propagálását ígérte minden grémium előtt. A beteg cselédek, céhlegények és nincstelenek gyógyítására szövetkező társaság bálók szervezésével és az arisztokrácia kapcsolataik mozgósításával tette népszerűvé. A kezdeményezés széles körű támogatottságot élvezett.⁶ A társaság protektori szerepét Cziráky Antal gróf cs. kir. udvari kamarás – a későbbi országbíró – vállalta, és számos környékbeli birtokos nemes – Batthyány, Skerletz, Erdődy, Fesetich, Szegedy stb. család – csatlakozott hozzá és ajánlotta fel anyagi támogatását. Az egyesületi önszegélyezés a polgárság részéről irányultságát tekintve horizontális

1 Ünnepek a betegek tanyáján. A gyógyíthatatlan betegek menhelyének megnyitása. = Vasvármegye (továbbiakban: Vvm.), 1901. szept. 6. 2–3. p. Az idézet Eredics Ferenc beszédéből való.

2 A közönséges jelzőt régen pozitív konnotációval használták. A közönség számára hozzáférhetővé tették alatta, amellyel az egész városi és környékbeli közösség javát szolgálják a közjó érdekében. A korszak mintaadó 2000 ágyas (giga)intézménye a Bécsben 1784-ben II. József alapította Allgemeines Krankenhaus lehetett – legalábbis elvi szinten – a szombathelyi közönséges kórház alapítói számára.

3 Smidt Múzeum, Szombathely (továbbiakban: SmM) Emberbaráti Egylet jegyzőkönyve (továbbiakban: EE jkv.), 1823. december 8.

4 Uo.

5 Uo.

6 Szombathelyről Febr. 19-kén. = Hazai és külföldi Tudósítások – Nemzeti Újság, 1824. 18. sz. 139. p.

szerepet töltött be, mivel betegség esetére elsősorban magát védte az ezzel járó anyagi károk ellen, de a házi cselédei védelmére is szolgált. Az arisztokrácia a tagságával viszont a hierarchikus viszonyoknak megfelelően lefelé, a neki szolgálók javára cselekedett. Az egyleti aktivitásra a városi és vidéki elitet a reprezentáción kívül érdekei is motiválták, mivel a vele egy háztartásban élő, a patriarchális szemlélet szerint „családjához” tartozó szolgálait biztosította betegség, a „súlyosabb nyavalyák” idejére a betegápoló intézményben. A kóroda, kórház vagy betegház kifejezések alatt a pre-indusztriális korban egy olyan épületet értettek, ahol – hideg időben – fűtött, meleg helyen külön ágyba fektethetik le a rászorulókat. Dr. Lohr Gilbert ezredorvos, dr. Hollán József orvostudor, dr. Szalay Imre megyei másodorvos – a szombathelyi füstfiredőt megépítő dr. Szalay Imre (1751–1823) vármegyei főorvos fia – és a seborvosok, úgy, mint Pfaff Sebestyén Bernárd vármegyei járásorvos és Saly Boldizsár – tagdíjuk rendes megfizetése mellett – ingyen ajánlották fel gyógyító szolgáltatukat. Mittermayer Ferenc és Neubauer György patikatulajdonosok a bevett taxa feléért vállalták a gyógyszerek kiszolgáltatását.⁷

Az 1824 és 1829 között bérelt beteglakosztály, majd az 1829-re felépült kórház megvalósításával Szombathelyen gyakorlatilag 1824-től vált szét a szegény- és idősgondozás a kórházi funkciót betöltő betegápolástól. A szociális és egészségügyi intézményi differenciálódás során az ispotály, azaz a Polgári Gyámolda egyre karakterisztikusabban az elhagyatott idők gon-

dozása felé fordult, míg az Emberbaráti Egylet betegháza a súlyosabb, de gyógyítható betegségek kezelésére specializálódott. A szegény betegek kórházi ellátása céljából egyesült társaság a korszakban létesített dunántúli – pl. Kőszeg, Sopron – betegházakhoz hasonlóan magánkezdeményezésként szolgált a közjót. A polgárosodás igényeihez alkalmazkodó, folyamatosan egyre modernebb keretek közt fejlődő kórház az ágyszámait tekintve – 1906-ban: 42, 1912-ben: 72 ágy – a század és a korszak végére mégis jelentős lemaradásba került a régióközponti funkciókkal bíró városok hasonló (több száz ágyas) intézményeihez képest. Ennek ellenére a 19. századi első nagy kórházépítési hullámban a vármegye nem tudott létrehozni más, városi és/vagy vármegyei fenntartású kórházat Szombathelyen, bár erre irányuló törekvései már az 1850-es években kimutathatóak.⁸ Az Emberbaráti Egylet Kórháza a vármegyeszékhelynek tehát az első – és a hosszú 19. század folyamán szinte végig egyedüli – beteggyógyító intézménye volt.⁹ A kórház működtetésében a hagyományos egyleti

8 EE jkv., 1857. március 15.; Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL VaML) Vas vármegye alispánjának iratai. Közigazgatási iratok (továbbiakban: Alisp. Közig. ir.) X. 1370/1907., X.1334/1912.

9 A második egészségügyi létesítmény a városban a lovassági laktanyával együtt 1889-ben átadásra került csapatkórház. Az 1897-ben megnyílt, harmadik, szintén nem a klasszikus értelemben vett fekvőbetegellátást szolgáló gyógyintézet volt, hanem egy oktatási funkcióval is rendelkező, szülészeti klinika, a Magyar királyi Bábaképző Intézet, majd a negyedik az 1910-ben megépített, 108 ágyas Fehér Kereszt Gyermekkórház. A Vas megyei és Szombathely városi kórház a világháborús infrastruktúrára épülve 1919 tavaszától fogadta az ellátásra szorulókat, de az intézmény (a mai Markusovszky Egyetemi Oktatókórház) önálló épületkomplexuma 1929-ben került átadásra. Lásd Széll Kálmán: A szombathelyi Megyei Markusovszky Kórház–Rendelőintézet története. Szombathely, 1979. 17–37. p.

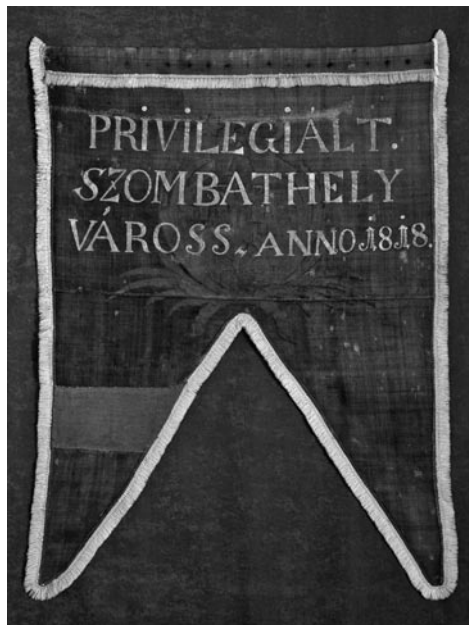
7 Statuten des philanthropischen Vereines ... Steinmanger, 1825. (továbbiakban: Statuten, 1825.) 24. p.; EE jkv., 1823–1829.; Magyar Ország. Szombathelyről. = Magyar Kurir (továbbiakban: MK), 1828. júl. 29. 83. p.

gazdálkodási szerkezetet a század folyamán mindvégig megőrizte, ezért a kórház fenntartásában fő szerepet kaptak a nemes jótévként fejedelmi adományai, alapítványai. Az adakozók kedvnek külön hullámai voltak, amelyet a gazdasági környezeten kívül az alapító emberbarát polgárok személyes takarékos példája, összeköttetései, modernizáló tervei befolyásoltak az elit köreiben. Az egyleti kórház 19. századi története során támogatói közül kiemelkedő jelentőséggel bírt egyik alapító tagja, Szabó Imre kanonoknak a hagyatéka 1826-ban, a dualizmuskori gazdasági válság hatásait enyhítő Akacs Mihály végrendeleti hagyománya 1874-ben, valamint Festetich Dénes és felesége Zichy Karolina alapítványai 1889-ben és 1901-ben. Az alábbiakban az ő személyüknek köszönhető vagyoni felajánlásait, annak a kórház életét befolyásoló jelentőségét elemezzük.

Az emeletes kórházépület financiális bázisa: Szabó Imre kanonok hagyatéka

Az emberbaráti társaság megalakulásának előzményei közé tartozott az 1817-ben pusztított várostűz, amely néhány óra leforgása alatt 300 Szombathelyen élő embernek semmisítette meg minden vagyonát.¹⁰

Az ilyen jellegű csapások – tűzvész, jégeső, éhség, háború, földrengés és ragály – személyi sérüléseinek ellátására, elhárítására létesültek a modern városok első szervezett mentőintézményei, amelyek kezdetben a humanitárius, tűzrendészeti és egészségügyi alakulatok kevert típusának szerepét töltötték be. A 19. század első felében a (természet)tudományo-

*Szombathely város zászlója, a nagy tűzvész
követő 1 évig tartó adómentesség idejének
1818. évi dátumával (SmM)*

san gondolkodó értelmiség a vidéki ember jólétét a környezeti tényezőkből vezette le és gondolkodását a korszak nagy ideológiai áramlatai befolyásolták. A keresztény gyökerekből kinőve a humanizmus, a racionalizmus a felvilágosodás eszmerendszerén nyugodva, a modern kor embere a környezeti katasztrófákra való válaszul létesítette egészségügyi intézményeit a Habsburg Birodalom császárvárosában épp úgy, mint Szombathelyen, a püspöki kis mezővárosban.¹¹ Ennek megfelelően az emberbaráti egyesület alapításkori forrásanyaga, az egyleti jegyzőkönyvek és alapszabályok, a benne lefektetett irányelvek a korszak műveltségének gondolatait tükrözte vissza.¹²

¹⁰ Kárpáti Kelemen: Szombathely – Savaria rendtanácsu város monographiája. 2. rész. Szombathely, 1894. 186. p.

¹¹ Debrődi Gábor: A magyarországi mentésügy története, 1769–2012. Szerk. Szilágyi Edit. Bp., 2012. 14. p.

¹² Statuten, 1825. 3–24. p.

Az 1824-ben németül kidolgozott egyleti alapszabályokat Franz Perger szombathelyi nyomdájában 1825-ben adták ki, amely a kórház működtetésére vonatkozóan számos egyedi érdekességet megemlít. Ebből derül ki például, hogy 1824-ben elsőként három ágyat szerelt fel a társaság. A kórházépítő filantrópok felvilágosult nézeteinek köszönhetően a betegágyakat minden rászoruló igénybe vehette rendtől, nemtől, rangtól függetlenül, bármely keresztény hitet vallott is. Célul tűzték ki, hogy az ágyszámot nyolcra növeljék és külön, saját épületet emeljenek. (A korban jellemzően három–nyolc ágygal létesültek hasonló intézmények.) Azt is kimondták, ha ezt sikerülne elérni, akkor az egyleti tagok 1 ft-os havi hozzájárulását 30 krajcárra csökkentik. A jegyzőkönyvi számadások szerint 1824-ben 24, 1825-ben pedig már 81 betegről gondoskodott a szombathelyi Emberbaráti Egylet. Az első 4 évben összesen „227 *sínlődő beteg*”¹³ számára szerzett a bérelt lakrészben működő kórház „*enyhítést és gyógyulást*.”¹⁴

Az egylet ingatlanhoz jutásáig több nemes pártoló és egyházi személyiség felajánlása járult hozzá, hogy történetükben új fejezetet nyithattak, nevezetesen a kórház építkezését.¹⁵

Az emberbarátok vagyona 1824. januárjában 500 ft, de 1826. január 25-én már 6538 ft volt, ezért elhatározták, hogy megvásárolják a Jelentsich-féle ház helyet.¹⁶ Az egylet 1826. február 6-án vette meg 2230 ft-ért a vármegyétől, mint Jelentsich János egykori másodalispán árva gyermekei gyámjától az akkor kiépülőben lévő Hosszú (ma: Thököly Imre) utcában fekvő telkét a hozzá tartozó szántófölddel és minden tartozékával, kőfalaival – az 1817-ben leégett épületmaradványával – együtt.¹⁷ Ezt követően 1826-ban Erdődy Mária Niczky Anna (1778–1837) grófnő 20.000 db, 1828-ban Batthyány Fülöp protektor 10.000 db téglá adománnyal járult hozzá a kórház felépítéséhez.¹⁸

Az egylet eredetileg csak egy kétszobás, egy konyhas, egy kamrás betegházat akart építtetni, amit 1827. év végéig szándékoztak átadni.¹⁹ Ezt az elgondolást az 1827. január 7-i közgyűlésen módosították, mivel Szabó Imre olvasó kanonok és apát 80 éves korában, 1826. szeptember 15-én²⁰ elhalálozott, és végrendeletében az egyletre és a városi működésben álló polgári ispotályra intézményenként 13.163 ft-ot és 34 xr-t hagyott.²¹ Az egylet vagyoni helyzete 1827 év elején

13 Magyar Ország. Szombathelyről. = MK, 1828. júl. 29. 82. p.

14 Statuten, 1825. 1–24. p.; EE jkv. 1823–1829. 23., 33. p., Magyar Ország. Szombathelyről. = MK, 1828. júl. 29. 82. p.

15 Festetichné Sallér Judit 1824-ben 200 ft-ot, Cziráky Antal mint protektor 1825-ben 200 ft-ot adományozott. Monyorókeréki Erdődy Károly gróf (1793–1873) Szöllősről (ma: Szombathely) 1000 ft-os ágyalapítványa mellett Szabó Imre kanonok tett 500 ft-os felajánlást 1825-ben.; EE jkv., 1823–1829. 28., 33–50. p.; Savaria Múzeum Történettudományi Osztály Mészáros Hugó: Száz esztendő az emberbaráti munka mezején. In: A szombathelyi Emberbaráti Egylet évszázados jubileuma, 1823. dec. 8. – 1923. dec. 8. Kézirat. (továbbiakban: Díszkönyvül. jkv., 1923.) 48. p.

16 EE jkv., 1823–1829. 33. p.

17 Díszkönyvül. jkv., 1923. 25–26. p.

18 Erdődy Mária grófnő birtokolta 1808 és 1818 között a Bécs közeli Jedlersee-i kúriát. A grófnő Beethoven támogatója volt, vele közeli és bizalmas viszonyban állt. Az egyletet haláláig 1837-ig támogatta.; Díszkönyvül. jkv., 1923. 48. p.; EE jkv., 1823–1829. 38. p., Statuten, 1825. (Autográf tagnévsori aláírások sorában neve – Maria Gräffin Erdődy geb. Festetich – mellett feltüntették a halála dátumát, tehát mindaddig tag maradt.)

19 EE jkv., 1823–1829. 42. p.

20 Géfin Gyula: A szombathelyi egyházmegye története, 1777–1928. 1. köt. Szily János, Herzan Ferenc gróf bíboros, Somogy Lipót és Böle András püspökök élete és működése. Szombathely, 1929. (továbbiakban: Géfin, 1929.) 361. p.

21 Vagyonkimutatás 1827. január 7-én. EE jkv., 1823–1829 43. p.; Díszkönyvül. jkv., 1923. 26. p.

6903 ft 57 xr-ból, a grófnő téglaadományából és 2230 ft értékű telekből állt, amely kiegészült így még a kanonok 13.163 ft 34 xr-jával. Ezt azonban ekkor nem lehetett felhasználni, mert a hagyaték obligációkban volt, tehát mint kintlévőségeket először be kellett hajtani.

Hitelintézetek hiányában az egylet maga is gyarapította a vagyonát ezzel a módszerrel, hogy 5–6%-os éves kamatra kölcsönadta megbízható befektetőknek. Az építkezés közeli megindulása miatt ekkor arról rendelkeztek, hogy a kamatoztatni való pénzt olyanoknak kell adni, akik negyedéven belül vissza tudják fizetni. Ezzel a készpénzösszegek rendelkezésre állíthatóságáról gondoskodtak.²² Az anyagi alapokat igazán megteremtő Szabó Imre-féle fejedelmi hagyaték Szombathely szociális és betegápoló intézeteire nézve az egész 19. századra meghatározó infrastrukturális fejlettséget hozott. Olyan jelentős összegnek számított, hogy az intézmények korszerű működését megalapozta. Összehasonlításképp, Batthyány Fülöp herceg legmagasabb összegként 2000 ft-ot adományozott, így a kanonokhoz mérhető ilyen felajánlás legközelebb 50 év múltán esett meg az egylet történetében. Míg más dunántúli városokban a korszak kórházépítései több 10 évre is elhúzódtak, Szombathelyen 1827-ben nekiállhattak megtervezni a városias arculatnak tekintélyt kölcsönző, emeletes kórházépületet.

Nem véletlenül őrizte meg az egylet jötevei sorában – a tanácsstermében több mint 120 éven át, ezt követően 50 éven keresztül Smidt Lajos a múzeuma állandó kiállításában – Szabó Imre kanonok (1747–1826) portréját.²³ (színes képtábla 2. kép) A bécsi Anton Spreng (1770–1845) olajfestménye a 64 éves olvasókanonokot ábrázol-

ja, nem sokkal lektorrá való előléptetése után.²⁴ Spreng a székesegyházi Maulbertsch-freskók befejezésének munkálatai mellett készítette el Szabó Imre portréját, a kép hátuljára erősített papírjegyzet szerint 1810. december 12-én. Ez az időskori ábrázolása az Emberbaráti Együlethez került hagyatéka felosztásakor, míg fiatalkori portréját a Polgári Gyámoldában őrizték.²⁵

A csepregi (ma Vas megye) nemesi származású Szabó Imre kanonok 1768 és 1771 közt Rómában folytatott tanulmányai után szerzett doktori fokozatot teológiából, és ott szentelték pappá is. Az obligációk sokasága alapján pénzkölcsöneiről és jótékonykodásairól híres olvasókanonok életének legizgalmasabb epizódja²⁶ még körmendi plébánossága idejére esik. Sigray Jakab gróffal kötött barátsága révén ugyanis belekeveredett a Martinovics Ignác-féle összeesküvésbe. Ennek felgöngyölítése során Szabó Imrét le is tartóztatták, megmenekülését csak saját lélekjelenlétének és a már halálra ítélt Sigray gróf nemes lelkűségének, a szembesítés során személyét felmentő szavainak köszönhette. Szabó ez után, mintegy kárpótlásként az igaztalan vádért, a szombathelyi kanonokságot kapta meg az uralkodótól.²⁷ Vagyonából, amely a legtehetősebb szombathelyi kereskedőkével vetekedett,²⁸ mint láttuk 1825-ben is adakozott

24 1810. július 17-én „installálták lektorrá” Szabó Imrét. Géfin, 1929. 278. p.

25 Vagyonának felosztásakor 1826 folyamán adhatták az élete során róla készült két portré egyikét az ispótnak, a másikat a kórodnak.; *Gegő Elek*: Boldogult Szabó Imre szombathelyi kanonok 's apát' úr emlékeztetése! = Társalkodó, 1840. 46. sz. (továbbiakban: *Gegő*, 1840.) 183. p.; *Zágorhidi Czigány Balázs*: Szombathelyi ispótpályok az újkorban. 2. rész. Szabó Imre kanonok (1747–1826) a polgári gyámolda támogatója. = Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemények, 2015. 2. sz. 62. p.; Géfin, 1929. 361. p.

26 Géfin, 1929. 271. p.

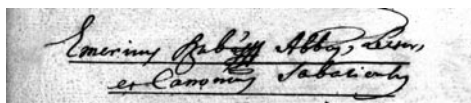
27 Géfin, 1929. 107–108. p.

28 *Krajczárné Cierna Lubica*: Hagyatéki leltár és árverési jegyzőkönyv, 1826. = História, 1993. 9–10. sz. 64. p.

22 EE jkv., 1823–1829. 44. p.

23 SmM Lsz.: S.Kép.77.139.1

az Emberbaráti Egylet javára,²⁹ de személye már 1823-tól az egyletet alapítók között is megtalálható. A neve saját aláírásában – „Emericus Szabó Abbey, Leser et canonus Sabariensis” – „Franz Mittermayer, Jacobus Schelle, Saly Balthasarius, Michael Krautsack” után szerepel az egyleti alapszabályok 1824 április 24-ei dátumot követően.³⁰

Szabó Imre aláírása, 1824 (SmM)

Szabó Imre kihelyezett kölcsöneiből, az obligációkból álló 13.163 ft-os végrendeleti hagyatékát Zsoldos Ferenc egyleti ügyvédnek kellett behajtani. Ez a folyamat több évig elhúzódott. Az örökségből fele-fele arányban részesülő egyleti kórház és polgári ispotály, mint közörökösök közti vagyonfelosztási eljárás csak 1835-ben ért véget. Ennek végelszámolási adata szerint az egyenlő arányú vagyonelosztás érdekében az egylet átadott 1342 ft-nyi „jó adósleveleket” az ispotálynak. Erre minden bizonnyal a behajthatatlan összegek egyenlő mértékben való leírása, elosztása miatt volt szükség. A Szabó-örökség tehát végül mindkét intézmény esetében 12.000–12.000 ft-ot tett ki, amely összeg az intézményekről tudósító újságok hasábjain is visszaköszön.³¹

29 1825. május 19-én 500 ft-os alapítványt tett a betegház létesítésére.

30 Statuten, 1825. kéziratos kötetében az aláírók közt.

31 EE jkv., 1835. augusztus 3. 23., 29. sz.; Szabó Imre „Elhunyt ... 1827dik évi September' 12én 's végrendeletében mind a' polgári, mind az új kórháznak, különkülön, tizenkét ezer v[áltó] f[ol]r[int] alapítványt hagyott.” Gegő, 1840. 183. p.; 1870-ben 4800 ft. p.p.-ban jelölték meg a Szabó-örökséget, de ez a pengő- és a váltóforint egymáshoz 1:2,5 viszonya miatt történhetett. Egy emberbarát: A szombat-helyi emberbaráti egylet. = Vas megyei Lapok (továbbiakban: VL), 1870. márc. 20. (továbbiakban: Egy emberbarát, 1870.) 2. p.

Szabó Imre kanonok nagyvonalú végrendeletét egyfelől értelmezhetjük a kor közhangulatára jellemző hagyományos, közösség építési szándékként. Az apátkanonok nemes hagyatékát magyarázhatjuk azzal a keresztényi meggyőződésből fakadó tenni akarással, amellyel a szegény, beteg rászoruló ügye mellett állt ki. A kórház és az ispotály támogatásával azonban arról is rendelkezett, hogy kintlévőségeit végső soron nem a tőle kölcsönkérő magánszemélyeknek adja. Ezzel kölcsönzéseiinek egyfajta behajthatóságáról is gondoskodott, mivel mindkét intézményben ügyvédek álltak a pénz törvényes kereteken belül való visszaszerzése mögött.

Az alábbi táblázatban az Emberbaráti Egylet 1828. április 11-én 121 tétel alatt számba vett Szabó Imre hagyatékának obligációiból azon tételeket gyűjtöttem ki, amelyek meghaladták az 500 ft-ot az apátkanonok kölcsönadott összegei között.³²

Szabó Imre obligációkban lévő hagyatékának 500 ft ww-on felül lévő kihelyezett tőkéi

A táblázatban a kurzivált nevek az egyletnél tevékeny vezető pozíciót betöltő személyeket jelölik, akik, mint a Szabó vagyonból kölcsönvevők összesen 7102 ft-tal tartoztak neki. Szabó Imre végrendeletével azonban többé nem neki, hanem közös szívügyük, a kórház felépítésére hiányzó összegek megfizetésére tartoztak ezentúl. Szabó Imre végrendeletében a kedvezményezett intézmények támogatása tehát nemcsak a keresztényi nagyvonalúságot tükrözi vissza, hanem egyben intencióinak szavatolását is.

32 EE jkv., 1828. április 11. 57–62. p.

Sorszám	adósok neve	dátum	összeg
5.	Herényi Gotthard Ferenc	1807. november 14.	500 ft ww [Wiener Währung]
6.	Herényi Gotthárd Ferenc és Erzsébet	1816. január 1.	1000 ww
66.	Festetich László gróf	1820. szeptember 20.	600 ww
67–70.	Festetich György gróf	1798–1809	3500 (B. b.) [Bécsi becsértékű ft]
71.	Batthyány József gróf	1811. október 10.	1000 (B. b.)
72., 113., 115.	Ritter József	1815–1827	801 ft ww
86–95., 121.	Zanelli Ferenc	1824	2493 ft ww
98–102.	Voita Donát és Anna	1823–1825	939 ft ww
105–110., 112., 116., 119.	Mittermayer Ferenc	1825–1827	2869 ft ww

Akacs Mihály hagyatéka, a balogfai birtok

Az Emberbaráti Egylet kórházának fenntartásának tradicionális keretein változás állt be a kiegyezés évtizedében. A taglétszám csökkenőben, a céhek ipartestületté való átalakulásban voltak, az egyleti elnöki pozíciót sem arisztokraták töltötték már be, s a hagyományos társadalmi keretek lazulásával, a városi népesség növekedésével, az egyleti élet pluralizálódásával, a polgárosodás folyamatának beindulásával az emberbarátok anyagi lehetőségei egyrészt szűkültek, miközben a kórházi igénybevétel növekedő tendenciát mutatott. Az addig mindig pozitív mérleggel gazdálkodó egylet vagyoni állapota a deficithez közeledett. Az 1829-ben eredetileg nyolcágynak épült privát kórház 1870-ben is még csak 17 ágygal működött, habár rendelkezett ezen felül hét földön elhelyezhető, szalmazsákos fekhellyel is, csak hogy a rászorulókat orvosi felügyeletet kaphassanak.³³ A kórházat a vármegyei igények

Akacs Mihály portréja
(Horváth, 1943. 237. p.)

kielégítésére 1871-ben 25 ágyasra bővítették ki, amellyel az épület kapacitását teljesen kihasználták.³⁴ Az egyleti kórházat

33 Egy emberbarát, 1870. 2. p.

34 EE jkv., 1871. február 18. 2. sz.

1855-től évi rendszeres támogatásban részesítette ugyan Szombathely városa, 1874 áprilisában mégis ennek az összegnek a növelésére megkeresést indított az egylet. A város a kérésnek eleget is tett és ráadásul ettől függetlenül egy nem várt hagyatéki bejelentés is érkezett. A még 1869. február 6-án végrendelkező, majd azt 1871. augusztus 13-án tanúk mellett záradékoltató balogfai (ma: Balogunyom) birtokos nemes, Akacs Mihály (1799–1874), Pósfai Tulok Mária özvegye egyeneságú örökös nélkül elhunyt, és 72.708 négyszögöl (261.748 m²) nagyságú legelőből és szántóföldből álló birtokát, annak jövedelmeivel együtt az egyletre hagyta mintegy 20.000 ft értékben.³⁵

Vas vármegye egykori táblabírája 24 éves koráig pazarlóan élt, de megbánta, és attól kezdve előrelátó, takarékos ember lett. Ez a döntése az egylet megalakulása körüli időre tehető, bár ott 1824-ben tagsággal nem bírt. A végrendelkező Akacs Mihály föltételül azonban megszabta örökösének, a szombathelyi Emberbaráti Egyletnek, hogy minden évben halála napján, így május 8-án a nagyunyomi (ma: Balogunyom) templomban misét mondasson az Akacsok és feleségeik lelki üdvösségéért. Az egyleten belül az alapítványi jószágként kezelendő birtok sem részben sem egészben nem volt eladható és elzálogosítható, de még haszonbérbe is csak legfeljebb 6 évre szabadott kiadni. Előírta: amennyiben az egylet csak egyszer is elmulasztaná a kikötéseit teljesíteni, a legközelebbi vérrokonaira száll át a vagyon, de a feltételeit ők is kötelesek teljesíteni.

Az egylet gondosan ügyelt is, hogy mindenben Akacs Mihály rendelkezései szerint járjon el. Rögtön határozatot hoztak, hogy minden év április 20-án választmányi ülést

tartanak a mise megszervezésére.³⁶ Az ún. „Akacs-féle mise” megszervezése, 1875-től évente visszatérő napirendi pontja lett az egyletnek, és a bérlőknek a földeket 6 évente kiadni. A földbérlők sokszínű társaságában Széll Kálmán – későbbi miniszterelnök – is megtalálható, aki 1878 és 1884 közt 30 holdat (172.800 m²) bérelt az egylettől.³⁷ A föld hasznosítása körüli intéznivalók bár megnövelték a tisztikar teendőit, a befolyt összegek sok szegény beteg ingyenes ápolásához járultak hozzá. Az egylet Akacs Mihály portréját is beszerezte és ünnepélyes keretek között 1885-ben függesztette ki a tanácsterembe.³⁸

Az Akacs-hagyatékon kívül kiemelkedő jelentőségű készpénzt – 3100 ft-ot – adott az intézetnek Vépéről Erdődy Sándor gróf (1802–1882) 1876-ban. Szintén jelentős adomány, 1000 ft Szenczy Ferenc püspök hagyatékából érkezett 1878-ban. Ugyan ebben az évben Szegedy Antal fivérével, Istvánnal közösen 200 ft-ot adományozott Miklós testvérük, 282 ft-ot Szegedy Mária emlékére. 1882-ben Antal egyedül, István fivére emlékére 1000 ft-ot adott át az egyletnek.³⁹ Érdekes, hogy a Szegedy testvérpár az 1878. évi ajándékozással párhuzamosan a Kisdédóvó Egyletnek is hasonló összeget adományozott, ahol ugyanazon egyleti tagok szereplésével, mint az emberbarátoknál, küldöttséget szavaztak meg Szegedy Antalhoz, hogy személyesen

36 EE jkv., 1874. július 27. 4. sz.; Horváth Kálmán: Akacs Mihály, és a nagyunyomi Akacs család. = Dunántúli Szemle, 1943. 5–6 sz. (továbbiakban: Horváth, 1943.) 235–248. p.

37 Statuten, 1825.; EE jkv., 1878. október 26. 5. sz.; 1885. május 4. hátralékosok közt szerepel 1887. február 11. Díszközgyűl jkv., 1923. 36. p.

38 10 éves procedura volt. EE jkv., 1875. február 27. 7. sz., 1884. július 20., 1885. május 31.

39 EE jkv., 1876. április 9. 7. sz., 1878. május 17. 3. sz., 1882. december 16.

35 EE jkv., 1874. július 27. 2–3. sz.

mondjanak köszönetet.⁴⁰ Ezeket a nagyobb összegeket – a törzsvagyonhoz számolva – az egyesület alapítványként kezelte, és csak a kamataikat használta fel a mindennapi kiadásokra.

Az 1870-es évek újabb adakozási hulláma sorában Akacs Mihály balogfai birtoka nemcsak nagysága miatt, hanem jellege okán is rendkívüli jelentőséggel bírt. A természetbeni és pénzadományokhoz képest a földbirtok szilárd ingatlanvagyonként nemcsak az 1873. évi bécsi tűzskékrach okozta gazdasági válság begyűrűződését enyhítette a szombathelyi emberbarátok kórházában, hanem minden későbbi monetáris válság idején növelte a kórház túlélőképességét. Az 1. világháborút követően, majd az 1929 és 1933 között zajló világgazdasági válság nyomán, amikor a kórházi, nagy összegű alapítványok is elértéktelenedtek, a legtöbb magánfenntartású kórház tönkrement. Így kényszerült állami fenntartásba a szombathelyi Fehér Kereszt Gyermekkórház, vagy a Kőszegi Betegház is, miközben a szombathelyi Emberbaráti Egyesület Kórháza – részben Akacs Mihály földbirtok hagyományának köszönhetően – meg tudta tartani magánkórházi létét.

Festetich Dénes és felesége, Zichy Karolina alapítványa az irgalmas rendű apácák fenntartására

A 25 ágyas kórház betegforgalma 1876 és 1886 között arányszámait tekintve óriásit nőtt. Az egyleti, s egyben vármegyei főorvos Szabadfy János 1876-ban még csak

200–260 fő közötti éves betegforgalomról számolt be jelentésében, míg 1885-ben már 366 beteg ellátását jelentették.⁴¹ A műtétek száma 1885-ben 13 volt. A gyógyítás eredményességére nézve a 366 betegből 32 halt meg (8,7%), 319 meggyógyult (87,2%), míg hat javulva és öt gyógyulatlantul (összesen 3%) távozott.⁴² A kórház fokozott igénybevételére és a beépített környezetére tekintettel határozott az egyesület úgy, hogy az egyre szűkebb kórházi épületét eladja és a város periferiáján egy újat építtet.⁴³

Valószínűleg a szomszédsággal, Rechnitzer Salamon szappangyárossal történt konfliktusok is hozzájárultak ahhoz, hogy 1887. február 11-én Eredics Ferenc egyleti igazgató a kórház épületét közegészségügyi szempontból alkalmatlannak mondta ki, és előterjesztette egy új kórház más helyszínen való felépítését az egyesület törzsvagyonából. Elhatározták még, hogy az ápolás és élelmezés rendszerét az erre szakosodott Szent Vince rendi irgalmas apácákra fogják bízni. A dunántúli középvárosokban és vármegyeszékhelyeken ekkoriban mindenütt ők végezték az ápolási szolgálatot.⁴⁴ Az új épület elhelyezését illetően több helyszín bejárása után gyakorlatilag már 1887 áprilisában kiválasztották a végleges telket (a mai Vas megyei Szakosított Szociális Intézet, Gagarin út 5. helyét), amely ekkor özv. Illés Józsefné és Andrásovics Béláné szántóföldje volt. A 3000 ft-os adásvételi szerződést 1887. május 15-én hagyta jóvá a közgyűlés. A kórház építési tervének elkészítésére két jó

40 A küldöttség tagjai: Eredics Ferenc, Reitermayer József, dr. Kuncz Adolf, dr. Weghofer Titusz, Markovits József, Mayer József, Grimm Károly, Pissenberger Florian. Az emberbaráti egyesület. = Vas megyei Közlöny (továbbiakban: VK), 1878. máj. 19. 2. p.; A kisdud óvoda egyesület. = VK, 1878. máj. 19. 2. p.

41 MNL VaML Vas vármegye Közigazgatási Bizottságának iratai. Általános iratok 3/1877. Szabadfy János: Orvosi jelentés, 1876. december. 5.

42 Hírek s különféle a megyéből. Beküldetett ... = VL, 1881. máj. 1. 2. p.

43 Egy izgalmas versenytárgyalás keretei közt adták el végül 1891. május 19-én dr. Engel Sámuel ügyvédnek és nejének, Weiner Izabellának 14.200 ft-ért a régi kórházépületet. EE jkv., 1891. május 19.

44 EE jkv., 1886. december 16.

hírű építész versenyeztettek meg: Brenner (V.) Jánost és Wälder Alajost. Habár Brennerrel már a 1870-es évek második fele óta végeztek építészeti átalakításokat a kórház területén, és az egyleti tagként is számoltartották, Wälder mint az önkéntes tűzoltóegylet 1885–1887 közti, szigorú fegyelmet követelő főparancsnoka és tartalékos katonatiszt szintén szóba jöhetett egy új, egészségügyi létesítmény tervezőjeként.⁴⁵

A fő szempontok közt szerepelt továbbá, hogy az új kórház – az egyleti vagyon felét jelentő – 26.000 ft-ból felépíthető legyen, tájolását illetően a főépület homlokzata a Hübner-féle kertre (a mai Gagarin út felé) nézzen. Mivel Brenner tervében 20–40 cm-rel nagyobb belmagasságúra, valamint ugyanazon összegért 56,16 m²-rel nagyobb területű főépületet tervezett, ezért az új kóroda felépítésére az ő tervét fogadták el.⁴⁶ Az egylet a minisztériumi engedélyeztetés során a tervekért csak 1890. április 27-én kapta vissza, így 1 év késéssel tudták elrendelni az építkezés megkezdését. Brenner építész a vele 1890. május 16-án kötött szerződés szerint 28.223 ft összköltség mellett – ígérve, hogy csakis jó alapanyagokból építkezik, és az átadás után 1 éven belül felmerülő hiányokat térítésmentesen kijavítja – 1891. augusztusi épületátadással elvállalta az új kórház kivitelezését.

A nehézségek mellett az új kórházépítés hátterében a tehetősek ismét nagyobb összegekkel támogatták a betegek magasabb színvonalú gyógyítására kitűzött célokat. Farkas Mária 600, Seper Lajos 500 ft-os alapítványt tett, míg Piff György és neje 100, Leszler Imre 100, Mayer Enok gyártulajdonos 500, Kopsz János nagyprépost

300 ft-ot végrendeletileg hagyományozott az egyletre.⁴⁷ Az újabb adományozási hullámban messze kiemelkedik tolnai Festetich Dénes és felesége, vásonkői Zichy Karolina⁴⁸ (1852-től) bogáti (ma: Szombathely) földbirtokosok 1889-ben tett 10.000 ft-os alapítványa. (színes képtábla 3. kép) Ezt a nagy összeget az újonnan épülő kóroda számára, az ott ápoló irgalmas rendi apácák fenntartására ajánlották fel. Alapítványukat az egylet elrendelte elkülönítve kezelni. Ennek az összegnek mind a tervek, mind a megvalósulás terén csupán a kamatait használták fel fedezetül a négy-öt ápoló apáca költségére. A grófi családnak ugyanakkor fenntartották a jogot, hogy szabadon rendelkezhetnek a vagyonnal, ha az apácák beszüntetnék az ápolói tevékenységüket az egyletnél, vagy ha az egyleti kórház megszűnne. A Festetich házaspárnak a nagy adományt küldöttség köszönte meg személyesen, különleges szónoki tehetségéről ismert Eredics Ferenc egyleti igazgató vezetésével – a felajánlás is valószínűleg az ő közbenjárására történt.⁴⁹

Az új épület 1891 júliusában már készen állt, így elkezdték az áthurcolkodást. A régi betegeket hordágyon és kocsin szállították át, az újakat augusztus 1-jétől pedig már a Hegy (ma: Gagarin) utcai kórházban vették fel. Dr. Alexy Emil városi és egyben egyleti főorvos kötszereket és orvosi eszközöket rendelt meg, valamint Bécsből 40 db masszív vaságyat és 30 fej- táblát. Ekkor beszereztek többek között még 600 db lepedőt, 40 db „fehér pakró-

45 EE jkv., 1887. szeptember 12.; *Lendvai Rezső: A Szombathelyi Önkéntes Tűzoltó és Mentő Egylet története*. Szombathely, 2004. 46. p.

46 EE jkv., 1888. május 27.

47 EE jkv., 1889. március 9., 1890. április 27., 1891. április 8.; MNL VaML Alisp. Közig ir. X. 1996/1896.

48 Zichy Karolina Seilern Crescentiának Zichy Károllyal való házasságából született első gyermeke, feltűnő szépségű leánya volt, portréja a SmM-ban a biedermeier teremben Festetich Dénesé mellett függ.

49 EE jkv., 1889. június 19.

Mittermayer Ferenc (1784–1828) patikus portréja, olaj (SmM)

Spreng, Anton: Szabó Imre olvasókanonok portréja, olaj, 1810 (SmM)

Festetich Dénes gróf és neje Zichy Karolina portréi ma a Smidt Múzeum enteriőrjében, eredetileg az egyleti kórház tanácsstermének arcképcsarnokából (Fotó: Kiss Tamás, 2021.)

Mehoffer, Rudolf von: Gróf Draskovich Pálné Festetich Mária, akvarell, 1887 (Magántulajdon)

Az emberbaráti kórház épülete képeslapon (SmM)

cot”, négy db „ürszéket” [szoba-WC] és egy „operáló díván” -t is.

Festetic Dénés a négy irgalmas rendi apáca megérkezését és 1891. augusztus 31-én a kápolnaszenteléssel egybekötött ünnepi közgyűlést már nem élhette meg, mert július 17-én elhunyt. Ezért a díszes kórházátadót – a kórházban fekvő betegekre való tekintettel is – zajos ünnepségtől mentesen szervezték meg. A hatóságokat, társaságokat és a sajtót hívták meg. A díszközgyűlésen az egylet történetét Eredics Ferenc foglalta össze, amelyben hangsúlyozta a felebaráti szeretet eszméjét, valamint azon kiemelkedő adományokat – Szabó Imre, Akacs Mihály, Festetic házaspár –, amelyek a kórház fellendülését hozták. Az egylet vagyoni gyarapodása mellett szónoki párhuzamot vont Eredics Ferenc a város lakosságának gyarapodásával, amelynek dinamizmusa ennek hátrányaival és előnyeivel együtt minden jelenlevő számára érezhető volt. A gondviselés

segélyének tulajdonította, hogy alig döntött az egylet az irgalmas apácák ápolói rendszerének a bevezetésén, szinte azonnal segítséget kapott a fényes főúri család áldozatkészségében. Eredics Brenner János építész kivitelezése mellett megemlékezett Hidassy Kornél püspök úrnak köszönhetően az újépítésű kórház kor igényeit kielégítő felszerelési tárgyairól, s végül a pár nappal korábban megérkezett, irgalmas rendű apácáknak adta át a modern kialakítású intézményt.

A galambszürke színű épülethez az irgalmas nővérek szürke öltözete társult, amelyek mind a szerény szolgálat kifejezőeszközeiként hatottak. A házikápolna – ami egy imaszobát jelentett – beszterelését követően beszédet mondott Károlyi Antal vármegyei főjegyző és Szabó Ernő polgármester, akiknek a jelenlétében a tanácssteremben elhelyezték az irgalmas rendi apácák fenntartására tett 10.000 ft-os alapítvány felajánlóinak – néhai tolnai Fes-

tetics Dénesnek és áldott lelkű feleségének szül. Zichy Karolina grófnőnek – portréit.⁵⁰

Udvari kápolna, kőkereszt és menházpavilon

Az új, modern, a századfordulón 42 ágyra berendezett kórház látványát a fentiekén kívül további három építészeti elem – kápolna, kőkereszt, menház – határozta meg, amin csak az 1920-as évek második felének ágyszámnövelést célzó építészeti kiegészítései módosítottak.

1895-ben⁵¹ gyűjtést kezdeményezték az irgalmas nővérek az imaszoba helyett egy új udvari kápolna építésére. A kórházépület mögött, közadakozásból – Szegedyné Gerliczy Irma bárónő szervezésében megvalósult „Tündéri esték” eredményeként – létesített kápolna ünnepélyes felszentelésére 1898. augusztus 19-én került sor Stegmüller Károly kanonok közreműködésével. Az imahelyet a városi lakosság is látogatta és kedvelte, a mai Szinyei Merse Pál utcáról betérők előtt is rendszeresen nyitva tartották.

A kórház telkén, ezen kívül a női jótékonyág további megnyilvánulásaként sétautvonalainak középpontjában özv. Hauzer Józsefné 1900 tavaszán egy „csinos kőkeresztet” állíttatott fel, amelyért az egylet köszönetet szavazott neki,⁵² valamint Festetich Dénesné lépett ismét akcióba. Először Éhen Gyula polgármestert kereste meg, hogy a gyógyíthatatlan betegek ápolására 10.000 ft-os alapítványt szeretne tenni. Éhen pozitívan befolyásolta az egylet fogé-

konyságát egy újabb építkezésre, és nyitotta tette őket a gyógyíthatatlan betegek – alapszabályukkal ellentétes – ellátására, éspe dig annak a megpendítésével, hogy előbb utóbb új utakat kell keresniük a jótékonyág területén, mert ha egy nagyszabású vármegyei kórház épülne meg Szombathelyen, akkor az ő intézményük funkcióját veszti. Valószínűleg ezek a megfontolások álltak a menház gyors, gördülékeny megvalósulásának hátterében. Festetichné Zichy Karolina eredetileg háromágas intézménynek szánta az udvari külön pavilont, amelyet azonban 1901 júniusában Herman Anna úrnő 2000 K felajánlásával – és Rácz Ferencné 200 K adományával – négyágasra tudtak bővíteni, valamint annak a fenntartási költségeire fordítani.

A menházat 1901. szeptember 5-én adták át Festetich Dénesné arcképének és emléktáblájának leleplezése mellett, amelynek szövege jószívűségét hirdette: *„Ezen menházat építtette/ méltóságos özv. Tolnai gróf Festetich Dénesné,/ szül. Vásonkeői Gróf Zichy Karoline 1901. évben./ Isten áldása legyen ezen a menházon!/ Áldás legyen a nagylelkű alapító emlékéen!”*⁵³

A Horváth István prépost–plébános celebrálta áldáskérő mise után Eredics Ferenc egyleti igazgató a díszközgyűlésen kiemelte, hogy a nemesszívű grófnő a menháznak nem csak az építési, hanem a berendezési költségeit is magára vállalta 20.000 K felajánlásával, ami olyan tetemes összeg, mint a 70 évvel korábbi kórházépítkezés alapjainak lerakásában részt vevők felajánlása. Az irgalmas rendi apácák fenntartására tett alapítványával, a kórházi betegek felruházásával és ezáltal a menház létesítésével valódi világító fátylaként értékelte

50 EE jkv., 1891. május 11., 19., június 19., július 17., 28., augusztus 23., 31.

51 A 42 ágyas veszprémi kórházban 1879-ben 4371 ápolási napon hét irgalmas rendi apáca látta el a 219 beteget. *Hogya György: A veszprémi kórház története. Veszprém, 1983. 65. p. (Horizont Közművelődési Kiskönyvtár; 9.)*

52 EE jkv., 1900. május 6.

53 EE jkv., 1901. augusztus 4.; *Gyáni Gábor: Éhen Gyula, a reformer polgár. In: „Alkotni, teremteni kell” Éhen Gyula emlékezete. Szerk. Kőbölkúti Katalin. Szombathely, 2004. 234–235. p.*

a grófnő jótékony tevékenységét, amelyet nemzedékről nemzedékre áldani fognak a városban. Reiszig Ede főispán felszólalt az emberbaráti szeretet dicsérete mellett, és Éhen Gyula polgármester is az önzetlenség iránt fogékony női lélek család- és nemzetmegőrző vonásait hangsúlyozta a többi hasonló alkotások intézményesülésében, amelyek közt felsorolta a nők buzgólkodása nyomán működő mozgalmakat, mint a Fehérkereszt, Vöröskereszt, Jótékony Nőegylet és a szegénykonyha áldásos ténykedéseit. Festetich Dénesnéről úgy szólt, mint akinek *„a fényes tette soha el nem múló cselekedete örökre élni fog, míg Szombathely városból kő kövön lesz.”*⁵⁴ A csütörtök délelőtti alkalmon az előkelő közönségben jelen volt maga a grófnő, s leánya Draskovich Pálné született Festetich Mária. (színes képtábla 4. kép) Rajtuk kívül még Széchenyi Ilona, Szegedy Györgyné, Eredics Ferencné szül. Tasler Jusztina, Kornis Emil gróf, ifj. Széchenyi Jenő gróf, Bezerédj István vármegyei főjegyző és számos egyleti tag. Végül dr. Tóth József teológus szólt fel Festetichné Zichy Karoline grófnő nevében, aki megköszönte az ünnepi gondolatokat és a szervezést, Reiszig főispán oldalán megsejmelte a menház termeit, majd személyét körülünnepelő éljenzések közt búcsúzva leánya oldalán elhajatott.⁵⁵ 1902-ben a négytermes menházban már 12 ágyat rendeztek be, az ápoltak költségeit a grófnő 1906ban bekövetkezett elhunytáig maga fedezte.⁵⁶ A menházat halála előtt Festetichné Zichy Karolina tulajdonjogilag is átadta.⁵⁷

A századelőn 42 ágyra berendezett, 1894-től telefonállomással rendelkező, 1899

és 1903 között közművesített kórház mellett a négyágyas különpavilonban 1 K 60 f napi ápolási költség mellett vettek fel ápolásra szoruló gyógyíthatatlanokat, amely egészen az 1910-es évekig olyan alacsonynak számított, hogy az önköltséget épp megtérítette. A kórházat tehát nem lehetett megvádolni, hogy a gyógyíthatatlanokon kívánt volna nyereszkeskedni. A gyógyíthatatlanok pavilonjához 1909–1910 fordulóján 4355 K költségvetésből egy cselédszobát és egy külön szárogató helyiséget építettek.⁵⁸

A Festetich család alapítványához mérhető nagyobb összeg az 1. világháború előtti időben még Brenner János építész végrendekezése nyomán került be 1908-ban a kórházba, amely 10.000 K-át jelentett, 1914-ben özv. gróf Draskovich Pálné Festetich Mária a menházban ápolott gyógyíthatatlan betegek közül egynek az ingyenes ellátására létesített még egy 12.000 K-ás alapítványt, amellyel az édesanyja alapította intézmény működését erősítette meg. Ezen összegek felhasználása utoljára – mielőtt a hadiinfláció miatt elértéktelenedtek – a rászoruló szenvedők életének a végét tette elviselhetőbbé.⁵⁹

Összefoglalául a 19. századi, szombathelyi kórházügy magánjótékonyág keretei közt megvalósult, nagyhatású vagyonfelajánlásait jártuk körbe, amelyek városunkban segítették az egészségügyi ellátórendszerre rászoruló betegek felépülését. Fényes jótékonyáguk emlékezete megkopott, de mivel Szombathelyen még kő kövön van, a 120 évvel ezelőtt tett – 1901-ben elhangzott – ígéret szerint, megtartjuk őket emlékezetünkben!

57 EE jkv., 1906. április. 22.

58 EE jkv., 1909. augusztus 30., 1910. április 18., 1894. március 31., 1899. március 14., 1903. június 26., 1906. március 2.

59 A grófnő adománya. Tizenkétezer korona jótékony célra. = Vasmegyei Napló, 1914. febr. 21. 1. p.; MNL VaML Alisp. Közig. ir. X. 1554/1914.

54 EE jkv., 1901. szeptember 5.; A menház felavatása. = Vas, 1901. szept. 8. 3–4. p.

55 Uo.

56 MNL VaML Vas vármegye Tiszti főorvosának iratai 76/1903.